

R **eportatge**

GERMINAR
Y
CRECER

**El futur de
l'educació social vist des
de l'alumnat universitari**

Noelia Muñoz González

▼ Foto: Noelia Muñoz

Des dels inicis dels estudis reglats d'Educació Social, els canvis en els continguts de la formació universitària han viscut importants transformacions. Els diferents plans docents desenvolupats abans del pla de Bolonya, juntament amb l'adaptació curricular posterior dels estudis a l'Espai Europeu d'Educació Superior, han obligat a actualitzar els continguts a les aules. La necessitat d'assolir els objectius que la professió requereix també ha obligat a modificar assignatures i ampliar cursos acadèmics.

L'article que llegireu a continuació té per finalitat acostar-se a l'alumnat universitari català que està cursant tercer i quart grau d'Educació Social, per saber la seva opinió sobre aquests estudis. Es tracta, doncs, de veure si l'objectiu de formar professionals amb els coneixements teòrics i pràctics necessaris per treballar de forma eficaç i crítica s'ha assolit i en quina mesura. Però sobretot es vol prendre el pols de les seves inquietuds i punts de vista sobre una professió en contínua evolució, com la realitat social i la ciutadania a la qual s'adreça.

Per acabar, voldria donar les gràcies al professorat i l'alumnat de les diferents universitats catalanes que cursen el grau d'Educació Social a les seves aules per la seva ajuda i col·laboració en la redacció d'aquest article.

L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ: MERCANTILITZACIÓ DE L'EDUCACIÓ I DEL CONEIXEMENT

Els pregunto com veuen l'educació social avui en dia. Els alumnes es queden absorts en les seves cadires rumiant el que els he demanat. Els que m'han contestat per correu m'imagino que també es deuen haver quedat pensatius una estona. M'imagino que no els deu ser fàcil contestar a una qüestió tan global i alhora tan complexa. Finalment, un noi comença a parlar i els altres entren en conversa, sembla que el tema s'anima i m'expliquen el seu parer.

La realitat actual es presenta en un context que l'alumnat d'Educació Social percep, en general, amb moltes dificultats i limitacions. Aquestes limitacions a què fan referència són les "retallades" respecte al pressupost de projectes i serveis que afecten la ciutadania que fa ús d'aquests recursos socials, així com l'augment de l'acomiadament de professionals de l'acció social.

La mercantilització del coneixement, amb la creació d'estudis especialitzats de postgrau, i de la professió, mitjançant el control del treball educatiu amb indicadors econòmics, són valors contraposats pel que fa al que els estudiants perceben que és la finalitat de l'educació social: una eina per a la transformació social. Aquesta mercantilització està lligada al que veuen com una instrumentalització dels professionals per controlar la ciutadania. Creuen que aquest control social formal provoca malestar per part de certs col·lectius socials -no especifiquen quins- vers les institucions polítiques. Així doncs, tenen un posicionament molt clar vers aquesta qüestió i manifesten que no volen ser el "poli bo" d'aquesta societat.

Quan van comentar aquest punt, recordo que em va venir a la ment el posicionament que el CEESC va fer en relació amb la renda mínima d'inserció (RMI), on es parlava de la criminalització dels beneficiaris de la RMI: "[...] el CEESC vol manifestar públicament la seva oposició a unes decisions que han significat una manca de respecte als tècnics dels SSB i a moltes persones que disposen d'aquests serveis, així com un retrocés en les línies de treball que ajuden a afavorir la igualtat i els drets a tota la ciutadania"¹.

En aquest sentit, els estudiants expliciten, tal com van fer també els professionals al Primer Congrés Català d'Educació Social, que cal un posicionament del col·lectiu professional que tingui com a objectiu "fomentar la promoció social i cultural, però sobretot la participació; una participació que doni resposta a les necessitats sorgides de tot canvi social"². Els estudiants

1 Web del Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya (CEESC), secció "Notícies" [en línia]. <<http://www.ceesc.cat/content/view/1650/63/>> [12 juliol 2013].

2 *Conclusions del Primer Congrés Català d'Educació Social*, 2009.

veuen necessari, des de la professió, apoderar³ la ciutadania, especialment la més vulnerable, perquè faci valer els seus drets.

Un altre punt important que l'alumnat destaca pel que fa a l'actualitat de l'educació social és la manca de visibilització de la professió. Perceben que professionalment l'educador social no té el mateix pes ni reconeixement en els equips multidisciplinaris en particular i en la societat en general. Veuen l'educació social com la gran desconeguda als ulls dels altres, i creuen que "els educadors i educadores som els que hem de fer que aquest desconeixement deixi d'existir". Ho comparen amb la percepció que té la societat sobre els professionals del treball social, una professió més reconeguda per la ciutadania, segons ells. Reflexiono sobre el que em plantegen i finalment acabo pensant que, en aquest sentit, amb les noves tecnologies els professionals tenim aliats 2.0. Vèncer aquesta manca de visibilització també està a les nostres mans. "L'aparició de les TIC [...] ha canviat el panorama i està sent un altaveu per als dos discursos, l'acadèmic i el professional."⁴ I també està sent un altaveu per donar a conèixer la professió a la resta de la societat. Això no vol dir que hagi de ser l'únic altaveu: hem de seguir fent pedagogia explicant en què consisteix la nostra tasca per modificar aquesta percepció actual.

Als estudiants els ha entusiasmat el tema i volen aprofundir en la causa d'aquesta visió des de fora de la professió. Alguns d'ells creuen que el perquè d'això es troba en la imatge que es dona a la societat als mitjans de comunicació. Creuen que aquests manipulen els fets i no tracten correctament els afers socials. Es dona una imatge de la professió i la ciutadania més vulnerable des de la caritat, en comptes de veure aquestes persones com a subjectes de dret i els professionals com a persones que tenen cura que aquests drets es garanteixin. També veuen els mitjans com a instruments que ajuden a estigmatitzar encara més els col·lectius més vulnerables, i d'aquesta manera ajuden a crear o fixar estereotips.

Em pregunto, mentre parlen, què s'està fent per revertir aquesta situació. Investigo per la xarxa i trobo que l'Ajuntament de Barcelona ha editat, el 2012, una guia d'entitats socials per als mitjans "amb l'objectiu de facilitar als periodistes la recerca de fonts i la consulta d'informació sobre els àmbits i col·lectius amb què treballen les organitzacions del tercer sector social"⁵. Bé, és un pas endavant, però i nosaltres, què fem respecte a aquest fet? Per la nostra part, els educadors socials tenim una norma deontològica⁶ que ens exhorta a estar atents i ser crítics amb les

3 "[...] dotar de poder, però especialment les persones que suposadament no en tenen, dotar de possibilitats de decisió i participació".

4 Sánchez, S. "Un estiu al núvol. De TIC i educació social", p. 44-55.

5 Guia d'entitats socials per als mitjans de comunicació, 2012.

6 Article 28, secció cinquena, capítol iii del codi deontològic de l'educador i l'educadora social. Documents professionalitzadors. Definició d'educació social. Codi deontològic de l'educador i l'educadora social. Catàleg de funcions i competències de l'educadora i l'educador social, 2007.

informacions manipulades o inexactes dels mitjans que puguin contribuir a l'estigmatització de persones, grups o comunitats. Així doncs, hi tenim una responsabilitat directa i hem de prendre part per mirar d'ajudar a fer visibles realitats, persones i projectes que potser estan amagats a la societat però que cal donar a conèixer

a la resta de la ciutadania. Així també ho van entendre els educadors del projecte Youthme⁷, un projecte europeu que té com a base la realització d'un vídeo social participatiu i la seva difusió, centrant-se en l'apoderament de joves adolescents immigrants, que utilitzen la

Part de l'alumnat creu que queda molta feina per fer i que la seva responsabilitat és lluitar, ser capaços d'afrontar les adversitats i aprendre de qualsevol experiència.

càmera de vídeo com un mitjà per potenciar les seves habilitats i capacitats.

Aquests adolescents, mitjançant la càmera, han donat a conèixer el que fan i han proposat l'intercanvi de coneixement entre les persones que conformen el grup i la resta de la comunitat, cosa que ajuda a trencar estereotips que la societat té sobre ells.

Però tornem als estudiants. Havia esmentat que l'alumnat veu la professió amb moltes dificultats i limitacions, però no tots els estudiants perceben la situació actual de la mateixa manera. Alguns, pocs, també es mostren optimistes i creuen que la pràctica professional encara té molts espais d'acció educativa per obrir, com ara els centres educatius. Part de l'alumnat creu que queda molta feina per fer i que la seva responsabilitat és lluitar, ser capaços d'afrontar les adversitats i aprendre de qualsevol experiència. Veuen l'actualitat com una etapa amb una falta de recursos important, però també com un període de canvis i noves idees respecte a la professió.

MOTIVACIÓ VERS L'EDUCACIÓ SOCIAL: IMPLICACIÓ I VOCACIÓ PROFESSIONAL

Això encara no us ho he explicat, però en entrar a la classe els alumnes estaven parlant amb la seva tutora sobre els àmbits on estaven fent les pràctiques de tercer de grau. Hi havia estudiants molt decidits, però també indecisos que encara no havien escollit el proper destí de pràctiques de quart. Entre neguitosos i entusiasmats miraven de trobar un àmbit en el qual poder exercir, diferent del que ja havien tingut l'oportunitat de conèixer. De fet, després, quan els vaig preguntar sobre el que els motivava de l'educació social, hi havia

7 Projecte de la Comissió Europea coordinat per la Fundació Pere Tarrés.

una opinió força unànime que compartien amb els alumnes preguntats virtualment sobre la varietat d'àmbits: “És una professió molt àmplia que acull molts àmbits i molts llocs de treball diferents, tot i que la finalitat gairebé sempre és la mateixa [...] ajudar els altres i veure com se'n surten”.

Així doncs, la diversitat de contextos i la mobilitat professional entre àmbits, juntament amb el fet d'haver escollit aquests estudis per vocació, els motiven i els valoren positivament: “[...] si no estàs motivat o no t'agrada prou, no pots ser un bon educador o educadora social, ja que la persona que és ajudada percep la teva actitud”.

La vocació de servei i de fer canvis socials implicant-hi les persones per millorar el seu entorn tenint un compromís amb l'acció educativa és quelcom que els emociona quan ho expressen: “La feina és vocacional, et crida, només la pots dur a terme si hi ha una implicació”.

Tot i el context professional actual, creuen que tenen marge per fer la seva feina i incidir en la realitat social, i que poden fer coses per transformar-la. Així doncs, els alumnes destaquen tres punts forts de la seva motivació professional:

- Exercir d'educador social *pot ser enriquidor per a ambdues parts*, professional i usuari. És una oportunitat per *aprendre dels altres*.
- Adonar-se que el que el professional diu o fa pot tenir una repercussió positiva en l'altra persona.
- Treballar per poder obtenir justícia i solidaritat.

“L'essència de l'home és el desig”, deia Spinoza, i aquest desig de treballar per l'equitat és el punt en comú de totes aquestes entrevistes realitzades. Veig els alumnes desitjosos de treballar per la societat, i aquesta no és sinó la guspira que fa arrencar el motor de la seva feina. Recordem les paraules d'Alberto Fernández-Sanmamed, president del CGCEES (Consejo General de Colegios de Educadoras y Educadores Sociales), parlant dels professionals: “Som la veu de col·lectius que no poden fer-se sentir; per ser educador social cal tenir vocació de servei, ganes de treballar per als altres i molta il·lusió”.

FENT CIÈNCIA-FICCIÓ: IMAGINAR-SE EL 2023 COM A EDUCADORS

Els plantejo un joc: pensar en com s'imaginarien d'aquí a deu anys treballant d'educadors i educadores socials. Ara sí que els he descol·locat. El silenci s'imposa, però finalment comencen a dir la seva opinió. No tots ho tenen clar.

Alguns dels estudiants troben dificultats per imaginar-se d'aquí a deu anys, ja que fa molt poc que s'han aproximat a la realitat professional. Recordem que al grau d'Educació Social l'alumnat fa pràctiques a tercer i quart. Creuen que l'educació social està canviant la seva raó de ser, perquè passa de

tenir com a finalitat la transformació de la societat a ser un instrument més de control social, i veuen amb incertesa el seu futur professional.

Alguns estudiants, un nombre petit, veuen el futur complicat i amb certes dificultats per trobar feina. Creuen que, a causa de l'actual context laboral i econòmic, no podran exercir d'educadors o bé hauran de combinar la seva professió amb altres feines que siguin de cara al públic: cambrers, dependents, etc.

En aquest darrer sentit, les competències que desenvolupin vers la seva ocupabilitat⁸ seran clau per trobar feina i enfrontar-se professionalment als canvis en les polítiques públiques i a les institucions i entitats socials on treballin. Certament, vivim moments d'incertesa i la seguretat en l'ocupació cada cop es difumina més. Les competències actitudinals, juntament amb d'altres com la polivalència, l'automotivació i la gestió de la incertesa, fan que els professionals de l'educació social puguem accedir amb més èxit al mercat laboral. Aquests trets competencials, i la capacitat d'innovar i en molts casos de ser emprenedors, augmenten les possibilitats de trobar feina en el camp de l'acció social.

Tot i aquest futur difuminat en el món laboral, alguns estudiants s'imaginen amb les mateixes ganes d'exercir que tenen ara o fins i tot més. També es veuen seguint-se formant, ja que per a molts d'ells és important la formació continuada.

Les competències que desenvolupin vers la seva ocupabilitat seran clau per trobar feina i enfrontar-se professionalment als canvis en les polítiques públiques i a les institucions i entitats socials on treballin.

La pedrera universitària es mostra optimista i amb ganes de mantenir-se en forma i amb necessitat d'actualitzar els seus coneixements sobre la professió un cop finalitzats els estudis universitaris. "Aprendre a saber, tenint en compte els canvis constants"⁹ és quelcom present en la seva percep-

ció sobre l'evolució professional. Però no oblidem que, perquè aquesta formació posterior al grau sigui possible, cal que la societat garanteixi la igualtat d'oportunitats en la formació "a cada individu durant la seva existència"¹⁰, i per assolir aquesta fita cal voluntat política. Haurem d'esperar, doncs, l'evolució dels canvis en les taxes universitàries no només dels graus, sinó també dels postgraus i màsters, estudis cada cop més demandats al mercat laboral.

⁸ "[...] conjunt d'aspectes que marquen les possibilitats d'una persona per accedir i mantenir amb èxit un lloc de treball."

⁹ Delors, J., "Los cuatro pilares de la educación", 1996.

¹⁰ *Op. cit.*

L'actual situació laboral pel que fa als educadors i educadores socials que ja són al mercat laboral els inquieta, però tot i així, la gran majoria de l'alumnat veu amb optimisme i confiança el seu futur professional. Valoren la mobilitat professional entre àmbits com a punt fort d'aquesta professió i la veuen com una oportunitat de no estancar-se i tenir diferents experiències professionals. Alguns d'ells manifesten obertament que no els agradaria sortir de la carrera i quedar-se tota la vida en una mateixa feina, fet que lliga amb un dels trets de la modernitat líquida que defineix Bauman: “[...] qualsevol compromís a llarg termini [...] augura un futur carregat d'obligacions que [...] restringiria la llibertat de moviment i reduiria la capacitat d'aprofitar les noves i encara desconegudes oportunitats”¹¹.

A banda d'aquesta mobilitat entre àmbits, els estudiants, la majoria, també valoren l'emprenedoria social com un espai on desenvolupar-se professionalment. També s'autoperceben com a emprenedors i amb iniciativa per dur a terme projectes propis amb altres professionals, tot i que manifesten que no tenen pressa per fer-ho. Alguns d'ells ja tenen pensat fer algun projecte; encara no tenen clar com és cristal·litzarà, però sí que saben l'àmbit en el qual el volen posar en marxa (drogodependències, hostaleria, etc.). En aquest sentit, cal esmentar un altre canvi que s'està consolidant en el camp de l'acció social: l'actual replegament del sector públic en el finançament de projectes del tercer sector. És per això que cada cop es veu més necessari i adient tenir coneixements sobre autofinançament, ja sigui a través de la captació de fons (*fundraising*) o el finançament col·lectiu (*crowdfunding*), coneixements del tot necessaris per engegar aquests projectes propis.

FUTUR IMMEDIAT: EMPRENEDORIA SOCIAL I REFLEXIÓ CRÍTICA DE LA PRAXI PROFESSIONAL

“Emprenedoria a muerte!” és el crit unànime que fan quan els pregunto cap on va l'educació social. El fan com si fossin un equip de bàsquet que està a punt de sortir a la pista a donar-ho tot per guanyar el partit. De fet, no deixa de ser una mica això, sortir al món laboral a lluitar per assolir els objectius professionals. Els altres estudiants de Lleida i Tarragona també ho tenen clar, el futur immediat es mou cap a l'emprenedoria, i la construcció d'iniciatives socials: “Els professionals de l'educació social destaquen especialment pel seu tarannà innovador i emprenedor”, comenta una alumna. La universitat no es vol quedar enrere i ha entomat aquesta qüestió amb la creació, el 2012, de la *Red Universitaria de Emprendeduría Social* (RUES), la qual té per objectius establir una xarxa d'intercanvi, criteris de bones pràctiques i documentació que també s'ofereix al personal acadèmic del món universitari.

11 Bauman, Z., *Los retos de la educación en la modernidad líquida*, 2007.

L'alumnat de tercer i quart veu que el tercer sector tendeix a la polarització entre grans empreses i col·lectius petits i la privatització dels serveis, on serà més important la part econòmica i no els resultats educatius, ja que, segons ells, l'estructura pública es reduirà. En aquest sentit, valoren negativament les grans entitats i creuen que aquestes destinen més diners a publicitat i oficines que no pas a les persones per a les quals treballen. Els projectes de proximitat i els col·lectius i associacions petits són, per ells i elles, els més efectius a l'hora d'arribar a les persones destinatàries, ja que tenen més llibertat per perfilar les seves línies d'actuació al territori.

Tant si s'acaben confirmant aquestes tendències exposades pels estudiants com si no, el fet és que qual-sevol camí que es transiti sobre el qual caminarem

professionalment determinarà la construcció de la professió, perquè “el mercat laboral acaba determinant la definició de competències i cal estar alerta ja que es poden generar situacions perverses amb l'objectiu de l'abaratiment de costos”¹².

“Els professionals de l'educació social destaquen especialment pel seu tarannà innovador i emprenedor”. La universitat no es vol quedar enrere i ha entomat aquesta qüestió amb la creació, de la Red Universitaria de Emprendeduría Social.

Alguns d'ells creuen que els pilars i els valors que fonamenten l'educació social romandran tot i els canvis laborals i econòmics: “Aprendre a ser, és a dir, desenvolupar la pròpia personalitat per obtenir cada vegada més capacitat d'autonomia, de judici i de responsabilitat personal, és una de les tasques de l'educació social, així com aprendre a fer i especialment aprendre a conèixer, respectant els drets de les minories de tot tipus, fomentant la responsabilitat individual, així com el compromís col·lectiu”.

Aquesta percepció contrasta amb la visió que Bauman evidencia a *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida*¹³. El sociòleg veu un món on les preferències pels valors estables i els vincles a llarg termini es converteixen en desavantatjats i posen en perill la finalitat ortodoxa de l'educació. És a dir, la transmissió de coneixements dels educadors als educands mutarà en pro d'una cultura del present que mou a reinventar-se permanentment, també professionalment. Haurem d'estar atents, doncs, per veure cap a quin costat de la balança es decantaran els valors i la raó de ser de la nostra pràctica educativa.

¹² *Op. cit.*

¹³ *Op. cit.*

Per altra banda, alguns dels estudiants es mostren més prudents a l'hora de perfilar aquest futur immediat i no saben com posicionar-se. Creuen que no tenen prou criteri per opinar pel fet que només han dut a terme pràctiques universitàries.

Finalment, d'altres veuen que tenen possibilitats d'incidir en la realitat social segons el posicionament professional que triïn; és a dir, creuen que poden trobar un espai a les institucions on poder moure's i fer la seva feina.

Pel que fa a les possibles amenaces contra les quals creuen que s'hauran d'enfrontar quan treballin, destaquen els companys desmotivats o tecnòcrates dels equips educatius, ja que veuen que poden limitar la seva feina. També creuen que hi ha d'haver un equilibri entre la part de gestió, la burocràcia i la part de treball educatiu directe, ja que, des del seu punt de vista, si no és així pot minvar la implicació professional i la vocació inicial.

En relació amb el treball en equip i la reflexió compartida, consideren dos aspectes molt importants: "L'esperit crític ajuda a defensar els drets de les persones amb les quals es treballa". Així doncs, veuen necessària la reflexió de la pràctica educativa i creuen que aquesta es mantindrà en el temps, tot i que la realitat social canviï. Sobre la relació amb la resta de l'equip educatiu, és quelcom que veuen cabdal, però es pregunten on és el límit entre el sentit crític de cada professional i adaptar-se a l'equip, àmbit de treball o institució. En aquest sentit, cal destacar la importància del "treball en xarxa amb diferents agents i entitats que requereix pràctiques de participació, basades en el coneixement, la valoració i el reconeixement. Els processos innovadors sovint s'esdevenen de la confluència, col·laboració i participació de diferents mirades"¹⁴.

FORMACIÓ BASADA EN COMPETÈNCIES PROFESSIONALS I EN EINES I ESTRATÈGIES SOCIOEDUCATIVES

Recordem en quin moment ens trobem de la formació universitària. La diplomatura fa poc temps que s'ha convertit en grau¹⁵ i els primers graduats han acabat els seus estudis enguany. Així doncs, encetem uns itineraris acadèmics nous. Vegem que n'opinen els estudiants.

Aquests valoren positivament les assignatures on es crea debat entre els estudiants: "Et fan adonar d'altres maneres d'entendre i/o enfocar un problema pràctic o teòric", i troben que aquests espais de reflexió conjunta són molt enriquidors.

Tot i així, pensen que hi ha prou mancances a l'hora de plantejar el contingut i l'extensió de determinades assignatures troncal com ara pedagogia,

¹⁴ "Primera Jornades Intercongressos", p. 18-19.

¹⁵ Quatre anys acadèmics.

psicologia i sociologia. Creuen que aquestes es fan molt superficialment, ja que el temps que hi dediquen, un quadrimestre, és insuficient. Per tant, veuen la necessitat que aquestes assignatures siguin anuals.

Pel que fa al contingut de les altres assignatures, creuen que es repeteixen conceptes al llarg del grau (vinçle educatiu; triangulació entre educador, cultura i educand; etc.) i que haurien de ser més pràctiques, enfocades a la pràctica professional. Segons la seva percepció, hi ha un desajust entre la formació universitària i la realitat social on hauran de dur a terme la seva tasca professional. En aquest sentit, cal esmentar una de les conclusions a què es va arribar a la Jornada Intercongressos, on s'explicitava que “la formació hauria d'assegurar que els coneixements reflecteixin les competències professionals per a l'acció socioeducativa”¹⁶, i això fa que els educadors i educadores socials estiguem més capacitats i siguem més capaços per dur a terme la nostra tasca.

Així doncs, veuen la necessitat de cursar assignatures que ofereixin recursos i eines culturals per crear vincles amb les persones que treballaran per poder fer un treball educatiu a partir de les motivacions i necessitats de la població. Uns continguts acadèmics que tinguin en compte la realitat cultural per poder reforçar eines i estratègies que articulin la relació educativa.

M'interessa saber com supleixen aquestes mancances que veuen respecte als estudis d'Educació Social. Em comenten que aquesta falta de formació que perceben a la universitat la troben fent visites a centres, institucions i entitats de caràcter social, i que busquen en altres coneixements, sobretot de tipus cultural com la pintura o la literatura, el que creuen que hauria de facilitar el grau. També es lamenten que hagin tret del pla d'estudis l'assignatura de filosofia de l'educació¹⁷, ja que la veuen cabdal per reflexionar i plantejar qüestions sobre la praxi professional.

“La tasca de l'educació social requereix professionals amb sòlides formacions inicial i permanent, així com una mirada prioritària cap a les pràctiques professionals [...]”¹⁸. Tot i que la majoria veu aquesta mancança de continguts com necessaris per treballar de manera òptima, alguns alumnes que han cursat altres carreres relacionades amb l'educació creuen que l'Educació Social és molt més profitosa pel que fa a l'anàlisi crítica i reflexiva que altres graus.

16 *Op. cit.*

17 Cal esmentar que l'alumnat que va fer aquesta observació és del grau d'Educació Social de la Universitat de Barcelona. Altres plans d'estudis, com per exemple el de la Universitat Autònoma de Barcelona, té antropologia i filosofia de l'educació. L'assignatura és obligatòria al segon curs del grau d'aquesta universitat.

18 “Primera Jornades Intercongressos”, p. 18-19. *Op. cit.*

Aquest viatge de tornada al món universitari també ha estat profitós. M'ha fet pensar en els reptes que encara tenim, com a professionals, i en l'evolució de la nostra formació, tant universitària com continuada. Després d'haver preguntat a l'alumnat sobre la seva percepció dels continguts del grau d'Educació Social, m'ha donat per indagar. He buscat als webs de les universitats catalanes on s'imparteix el grau, a veure si hi trobava algun fòrum o espai virtual obert on poder veure reflectida la seva opinió. Res de la percepció de l'alumnat sobre les assignatures que cursen... Llàstima. Potser algun dia escriuré sobre la necessitat de crear aquests espais d'argumentació i debat universitari respecte als continguts acadèmics, però això ja serà en un altre article. **Q**

Ha col·laborat en aquest article l'alumnat de les següents universitats:

- Universitat de Barcelona
- Universitat de Girona
- Universitat de Lleida
- UNED de Tortosa

BIBLIOGRAFIA

- “Primera Jornades Intercongressos”. *Full Informatiu* [Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya], núm. 60, març 2012, p. 18-19. També disponible a: <http://www.ceesc.cat/component/option,com_docman/task,doc_download/gid,260/Itemid,402/>.
- Bauman, Z. *Los retos de la educación en la modernidad líquida*. Barcelona: Gedisa, 2007.
- Delors, J. “Los cuatro pilares de la educación”. *Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid: Santillana/Unesco, 1996.
- *Documents professionalitzadors. Definició d'educació social. Codi deontològic de l'educador i l'educadora social. Catàleg de funcions i competències de l'educadora i l'educador social* [en línia]. Barcelona: Asociación Estatal de Educación Social- ASEDES, 2007. <http://www.ceesc.cat/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=70&Itemid=403> [7 novembre 2013].
- Martínez, Ó.; Forés, A. *Acció social 2.0. Per crear, compartir i reinventar*. Barcelona: UOC, 2012.
- Sánchez, S. “Un estiu al núvol. De TIC i educació social”. *Quaderns d'Educació Social*, 2012, núm. 14, p.44-55.